

Fail again, fail better: over cultuurparticipatie van jongeren in de grootstedelijke context

Inge Van de Walle en Frederika Van Wing

Dēmos

Lasso, het Brussels Netwerk voor Kunsteducatie en Publieksbemiddeling

Inhoud

1. Inleiding: pARTicipe!
2. De doelgroep: Jongeren in een grootstedelijke context
3. Grootstadjongeren en cultuurparticipatie
 - 3.1. Meten is weten?
 - 3.2. Vertrekken van leefwereld van jongeren
 - 3.3. Uitdagingen voor de kunst –en cultuursector
 - 3.3.1. De deur staat open
 - 3.3.2. De boodschap overbrengen
 - 3.3.3. Een aanbod voor jongeren uitwerken
4. Jongeren: wat kunnen ze, wat willen ze?
 - 4.1. Competenties (h)erkennen
 - 4.2. Do-it-yourself
 - 4.3. Op het podium
 - 4.4. Geef ze de ruimte
5. Conclusies

1. INLEIDING: PARTICIPE!

Op 14 december 2010 verzamelden een 150 cultuur- en jeugdwerkers in Sint-Jans-Molenbeek voor de studiedag pARTicipe!, over cultuurparticipatie van jongeren in de vrije tijd en de grootstedelijke context. De nadruk lag sterk op die laatste afbakening: jongeren die kwetsbaar zijn en bovendien

opgroeien in een grootstedelijke context. Jongeren die omwille van het gezin waarin ze opgroeien, de schoolloopbaan die ze volgen, de buurt waarin ze wonen, de talen die ze wel en niet spreken... amper de kans krijgen om aan het culturele leven deel te nemen, laat staan er mee vorm aan te geven. Terwijl die grote steden in principe bulken van de mogelijkheden: een groot en veelzijdig cultuuraanbod verspreid over verschillende stadsdelen, een sterk uitgebouwd middenveld en tal van intermediaire organisaties, mogelijkheden te over om jongeren actief te betrekken...

Met de keuze voor een specifieke doelgroep die doorgaans buiten beeld blijft in onderzoeken of studiedagen over jongeren en cultuurparticipatie, maakten de organisatoren – Lasso, Demos en JES Stadslabo – het zichzelf niet meteen gemakkelijk. Je kunt dan wel dit thema op de agenda zetten en argumenten aandragen voor de relevantie ervan, sprekers en geslaagde praktijkvoorbeelden vinden die als voorbeeld kunnen dienen voor collega's, dat is een ander paar mouwen. Want zo heel veel 'voorbeelden van geslaagde praktijken' waren er niet meteen voorhanden, of velen met ervaring vonden die ervaring toch niet zo geweldig om die te gaan delen op een publiek forum. Het was opvallend hoe zoekend veel organisaties zijn, zowel in de jeugd- als in de cultuursector. Al gauw bleek dat de sterkte van de dag niet zou liggen in de presentatie van aanbevelenswaardige projecten of methodieken, maar eerder in de eerlijke voorstelling van ervaringen, pogingen en zelfs mislukkingen. Op pARTicipate! stonden dus niet zozeer succesverhalen in the picture, maar vooral veel doorleefde verhalen van vallen en opstaan, lessen trekken en opnieuw proberen. De aanmoediging van key-note Bie Vancraeyneste, die daarvoor de woorden van Samuel Beckett leende, klonk in die zin optimistisch en bemoedigend: "*Try again. Fail again. Fail better*"¹.

In dit artikel zijn dan ook geen kant-en-klare recepten of waterdichte methodieken te vinden, hoe gegeerd die ook mogen zijn. Vanuit de vele gesprekken en verhalen die op 14 december een plaats kregen, kunnen we wel komen tot een aantal vuistregels, niet te onderschatten aandachtspunten en suggesties die cultuurwerkers en jeugdorganisaties kunnen helpen om op een structurele en realistische manier de kansen op cultuurparticipatie bij grootstadjongeren te vergroten.

We staan eerst stil bij de doelgroep die we voor ogen hebben; wat kenmerkt de in de grootstad opgroeiende jongeren? Gaat het hier om een kleine niche of eerder om een omvangrijke doelgroep? Met welke uitdagingen worden deze jonge mensen geconfronteerd en wat weten we over hun belangstelling voor kunst en cultuur? Vervolgens kijken we welke uitdagingen dat schept

voor de culturele sector aan de ene kant en de jeugdsector aan de andere kant, en de plaats van de jongere in dit verhaal. Ten slotte besluiten we met enkele kernachtige aandachtspunten voor iedereen die rond deze thematiek willen werken.

2. DE DOELGROEP: JONGEREN IN EEN GROOTSTEDELIJKE CONTEXT

Vormen de bovengenoemde jongeren die opgroeien in een grootstedelijke context slechts een niche van de brede doelgroep 'jeugd'? Sommigen zijn geneigd te denken van wel. Maar als je kijkt naar de cijfers moet je vaststellen dat de grootstedelijke bevolking niet alleen (explosief) aangroeit, diversifieert en verjongt, maar dat een groot deel van de grootstadjongeren opgroeit in moeilijke omstandigheden. We geven enkele cijfers mee, en focussen daarbij in hoofdzaak op Brussel².

De grote steden staan de komende jaren voor bijzonder grote uitdagingen. Het opvallendste kenmerk is de bevolkingsaan groei. In Brussel verwacht men dat de bevolking tegen halverwege deze eeuw met pakweg een kleine 300.000 inwoners zal toenemen³. De voorbije 10 jaar groeide de Antwerpse bevolking met 32.200 personen⁴. En ook andere grote steden merken een stijging van het bevolkingsaantal.

Laten we even inzoomen op wat die bevolkingsaan groei concreet voor Brussel betekent. Omwille van buitenlandse immigratie en hoge nataliteit bij de internationale migranten groeit de stedelijke bevolking explosief en doet er zich een verjonging voor. Terwijl jongvolwassen Belgen doorgaans de stad verruilen voor de periferie wanneer ze kinderen krijgen, volgen de gezinnen van niet-Europese herkomst dit suburbanisatiepatroon niet. Wat we zien is de sterke verandering van de etnische samenstelling van de bevolking. In het Brussels gewest is minstens de helft van de bevolking niet van Belgische origine.

Laten we dit even in absolute cijfers uitdrukken: er zijn scenario's waarbij de toename van de groep 0-14 jarigen tussen 2007 en 2020 ingeschat wordt met 50.000. De gezinnen die in de stad blijven, doen dat vaak omdat ze niet veel keuze hebben.

De 'jongste' en drukst bevolkte gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn tegelijk ook de armste gemeenten, gelegen in de zogenaamde eerste kroon (waaronder Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek, Schaarbeek,

Sint-Joost-ten-Node). Daar woont niet alleen de jongste bevolking van het gewest, maar wonen ook de sociaaleconomisch zwakste groepen uit de Brusselse bevolking. In deze wijken loopt de werkloosheidsgraad op tot boven de 30%. Nog wat cijfers: om en bij de 30% van de Brusselaars leeft onder de armoedegrens (cijfers 2007) en 34,6% van de minderjarigen groeit op in gezinnen zonder betaald werk. Met andere woorden, het gros van de kinderen en jongeren leeft in de arme wijken en groeit op in door armoede getroffen gezinnen.

En de perspectieven van deze jonge Brusselaars zijn niet al te rooskleurig wanneer je ziet dat 46,9% leerlingen van het eerste leerjaar secundair onderwijs met minstens één jaar schoolse vertraging te kampen heeft (cijfers 2007-2008). Dat 18,2% van de 18-24 jarigen zonder diploma het hoger secundair of hoger onderwijs verlaat en geen onderwijs meer volgt (cijfers 2009), waardoor de doorstroming naar een hogere of beroepsopleiding en naar de arbeidsmarkt problematisch wordt. Ze maken weinig kans op de veeleisende Brusselse arbeidsmarkt en dreigen verstrikt te geraken in de langdurige werkloosheid. Brussel kampt dan ook met een bijzonder hoge jeugdwerkloosheid. 35% van de 15-24 jarigen zit zonder werk (cijfers 2006), in de wijken van de eerste kroon piekt die zelfs boven de 40%.

Opgroeien in een grootstedelijke context betekent dus voor velen opgroeien in moeilijke omstandigheden.

3. GROOTSTADJONGEREN EN CULTUURPARTICIPATIE

3.1. Meten is weten?

Wat zegt dit nu allemaal over de vrijetijdsbesteding van deze jongeren en hun betrokkenheid op het culturele leven in de stad? Hier zijn geen harde cijfers voorhanden: we weten dus niet hoeveel procent van de Brusselse jongeren die opgroeien in de achtergestelde buurten participeren aan het gesubsidieerde cultuuraanbod. We weten wel dat jongeren uit die wijken weinig mobiel zijn. Voor Anderlechtse jongeren stopt Brussel bij de Beurs⁵. Het kanaal en de tramlijnen vormen de grenzen van hun parcours door de stad. Hun leefwereld is de wijk, en andere stadsdelen worden amper bezocht. Het laat zich vermoeden dat deze jongeren zich op slechts een beperkt aantal plekken thuis voelen en dus ook maar in beperkte mate van de mogelijkheden op cultureel vlak gebruikmaken.

We hebben geen wetenschappelijk materiaal dat inzicht geeft in het imago dat de kunsten hebben bij deze jongeren, we weten niet hoeveel van de jongens en hoeveel van de meisjes zich op regelmatige wijze aan de amateurkunsten wijdt. Wat we wel weten is dat een groot deel van de bovenbeschreven doelgroep in het onderwijs de BSO en TSO richtingen volgt, en dat leerlingen in die richtingen over het algemeen minder deelnemen aan extracurriculaire activiteiten zoals culturele en sportactiviteiten⁶.

Maar wat zouden we ontdekken met onderzoeken naar de cultuurparticipatie van grootstadjongeren? En verliezen we geen kostbare tijd, zoals key-note spreker Bie Vancraeynest op uitdagende wijze aangaf, met het organiseren van focusgroepen en het afnemen van enquêtes om zulke gegevens te verzamelen? Wie werkt en rondloopt in de stad en goed nadenkt kan zelf de conclusies trekken: *“Ik wil een voorstel doen! We stoppen met onderzoeken en we houden het er op dat het een verhaal is van sociale uitsluiting. Dat de mechanismen die onze gasten van het museumbezoek weerhouden, min of meer dezelfde zijn als die die hen van regelmatig tandartsbezoek of zondagse wandelingen in het meetjesland weerhouden. En (...), voegen we er ook nog aan toe dat er ook een culturele component aan het verhaal zit en het vaak ook een kwestie van opvoeding is,”* aldus Bie Vancraeynest.

Niet participeren is niet zozeer een teken van passiviteit of weerstand, maar heeft eerder te maken met niet (her)kennen en niet kunnen. Wanneer je geen ervaring hebt met cultuurparticipatie in je vrije tijd, je het aanbod niet kent, de culturele codes niet doorziet en de nodige culturele competenties mist om een artistiek aanbod te kunnen maken, plaatsen of smaken, je geen stimulanzen hebt gekregen om je talent te herkennen en te ontwikkelen, dan is het niet zo raar dat het hele gesubsidieerde cultuurveld aan jou voorbijgaat.

3.2. Vertrekken van leefwereld van jongeren

Zitten jongeren trouwens te wachten op highbrow cultuurproducten of de kans om hun ding te doen op het podium van het cultureel centrum? Op het eerste gezicht niet. Het participatiepatroon van jongeren en ouderen lijkt uit elkaar te groeien. Enerzijds ontwikkelen jongeren een eigen smaakpatroon, waarin diverse muziekgenres, mode en sport centraal staan en de e-cultuur niet meer weg te denken is. Anderzijds participeren jongeren zelfs meer, zij het anders en eigenwijs, aan het culturaanbod dan volwassenen. De cultuursector kan dus beter (in)zicht krijgen in de manier waarop de jonge en toekomstige generatie in het leven staat. Hoe maken zij hun culturele keuzes, wat is belangrijk, waardoor laten ze zich beïnvloeden en hoe hebben ze zelf invloed op cultuur?

De participatiesurvey 2009⁷ toont ook aan dat gebrek aan motivatie een bepalende factor voor cultuurparticipatie is, ook voor jongeren. 30% van de bevolking voelt zich niet aangesproken door het aanbod. Waar liggen de voorkeuren van jongeren dan wel? Op het internet vallen de meningen van jongeren voor het rapen, meer zelfs, heel wat jongeren creëren zelf een heleboel culturele content en hebben volwassen cultuurexperten en -instellingen niet langer nodig als exclusieve gidsen.

Natuurlijk tekenen zich ook bij jongeren heel verschillende cultuurpatronen naargelang de opleiding en sociale achtergrond. Evengoed leert de participatiesurvey 2009 dat cultuureducatie een omslag kan teweeg brengen en dat jongeren niet moeten vastzitten in cultuur- en sportparticipatiepatronen van hun ouders. Alle jongeren, ongeacht socio-economische achtergrond of opleidingsniveau kunnen worden ontroerd door cultuur, worden verrast door nieuwe dingen, een talent hebben en groeien in zelf cultuur maken.

Cultuurhuizen die willen blijven groeien, zullen het moeten zoeken in de marges, waar cultuur anders gemaakt en gesmaakt wordt⁸. Het is hoog tijd dat de cultuursector ruimte laat voor de diverse, eigentijdse cultuurbeleving van jongeren, hun cultuurproducten valideert en een plaats geeft in hun cultuurpraktijken.

Moet de culturele wereld dan gratis de leefwereld van jongeren adopteren? Verre van. Het begrip leefwereld wordt vaak in één adem met jeugdcultuur vernoemd. Binnen diverse en overlappende jeugdsubculturen bouwen jongeren een persoonlijke en sociale identiteit uit, die nu eens leidt tot ontmoeting en dan weer tot botsing tussen diverse leefwerelden. De botsing tussen leefwereld, jeugdcultuur en cultuur kan en mag niet vermeden worden. Stefan Perceval, die cultuurprojecten met jongeren in scholen begeleidt, omschrijft de maatschappelijke rol van kunst en cultuur als volgt: *“Kunst en cultuur, als doel en als middel, vormen de instrumenten bij uitstek om jongeren in contact te brengen met de wereld van de kunsten en cultuur zelf, maar ook en vooral met de wereld daarbuiten.”*⁹

We pleiten in dit verband voor een ruime invulling van de begrippen culturele competenties en cultuureducatie. Vaak wordt culturele competentie verasmald tot cultureel kapitaal of tot de specifieke kennis van kunst en cultureel erfgoed, tot de ervaring en de vertrouwdheid met gedragscodes in bijvoorbeeld musea en schouwburgen. Cultuureducatie in het onderwijs wordt dan beschouwd als een van de belangrijkste middelen om cultuurdeelname te bevorderen. Cultuureducatie wordt geacht de kennis, vaardigheden en ervaring bij te brengen die nodig zijn om het cultuuraanbod te begrijpen en te

waarden. In die wereld heb je specifieke kennis nodig en die moet eerst worden doorgegeven aan de jongeren vooraleer ze volwaardig kunnen participeren. Die kennis is belangrijk, maar jongeren gaan meteen ook op zoek hoe ze aan de artistieke codes hun eigen draai kunnen geven. Aanknopingspunten bij de leefwereld van jongeren kunnen een goed vertrekpunt zijn, evengoed levert de ontmoeting tussen jongeren, kunstenaars en de culturele wereld interessante wisselwerkingen en wederzijdse groeiprocessen op waarbij zowel jongeren als hun coaches en betrokken organisaties hun eigen leefwereld overstijgen.

3.3. Uitdagingen voor de kunst- en cultuursector

De voorbije tien jaar zette het Vlaamse cultuurbeleid sterk in op het bevorderen van de participatie. Er werden meer middelen voorzien voor projecten en organisaties die niet-participerende groepen uit de samenleving betrekken. De kunstensector werd aangespoord om sterker in te zetten op publiekswerking die verder kijkt dan publiekswerving. Men raakte meer en meer doordrongen van het feit dat 'moeilijke doelgroepen' niet bereikt worden door enkel wat aan de doelgroepcommunicatie te sleutelen, maar dat er meer fundamentele keuzes en engagementen nodig zijn. Keuzes die ertoe leiden dat de beoogde doelgroep je huis en aanbod kent, zich erin herkent en eraan kan deelnemen.

Dit vraagt inzicht in hetgeen jongeren bezig houdt in het leven – en dit gaat verder dan hun artistieke interesses – en hoe de kunstensector daarop kan inspelen zodat er een wederkerigheid tot stand komt: het kunstenhuis weet een behoefte van een jongere in te vullen, wordt een vertrouwde omgeving, en gaat daardoor een relevante plaats innemen in het leven van die jongere.

In wat volgt gaan we dieper in op de wijze waarop cultuurhuizen een herkende en vertrouwde plek voor jongeren kunnen worden, hoe met toeleiding en bemiddeling sleutelfiguren mee je netwerk kunnen helpen vormgeven en welke implicaties dit uiteindelijk heeft op je artistieke werking. We grijpen daarbij terug naar de ervaringen die op pARTicipe! gedeeld werden.

3.3.1. De deur staat open

Je zult amper een culturele instelling vinden die van zichzelf zegt dat ze jongeren niets te bieden heeft. Zo goed als overal zijn jongeren welkom: het aanbod is er, de deur staat open voor iedereen. En om de drempel te verlagen worden jongerenkortingen voorzien. Prijsdifferentiatie en kortingen zijn wellicht succesvolle instrumenten om geïnteresseerde jonge cultuurveelvra-

ten te steunen, maar mobiliseren niet de jongeren die geheel niet participeren. Er gewoonweg 'zijn' is ook onvoldoende. Je innestelen in de omgeving en gaandeweg een vertrouwde plek worden, is de eerste stap.

De buurt in!

Kijken we naar de beperkte mobiliteit van de jongeren die opgroeien in de achtergestelde buurten, dan weet je dat er meer nodig is dan een uitnodiging om jongeren te bewegen om naar je aanbod te komen.

Een oplossing kan erin bestaan het aanbod naar de doelgroep te brengen en de buurt in te trekken. Dat is wat de Gentse Kopergieterij deed. De Kopergieterij is een erkend professioneel jeugdtheater en maakt professionele jeugdproducties, is een werkplaats voor jonge makers en organiseert theaterateliers met tussentijdse toonmomenten. Vanuit de vaststelling dat slechts een beperkt publiekssegment van de Gentse kinderen en jongeren bereikt werd, besliste het theaterhuis om de stad in te trekken en meer bepaald om bruggen te slaan naar de Rabotwijk. Rabot is de jongste wijk van Gent, met een hoge bevolkingsdichtheid en een groot aantal verschillende nationaliteiten. Vroeger was het Rabot een textielwijk, waar een nauwe samenwerking bestond tussen de plaatselijke partners, zoals bijvoorbeeld de school, het amateurtheater en het buurthuis. Die vorm van samenwerking is wat Kopergieterij beoogde en wat ze opnieuw in de wijk wou brengen. De plaatselijke partner vonden ze in een buurtschool. De turnzaal, ombouwbaar tot theaterzaal, is voortaan gedeelde infrastructuur. Vanuit die voor kinderen vertrouwde en veilige omgeving, startten ze hun theaterwerking en probeerden ze andere partners te betrekken. Zo werd een jongerenproject in de steigers gezet waarbij gerekend werd op de instroom van jongeren uit de plaatselijke jeugdverenigingen. Toch lukte het niet om de jongeren te engageren. Vandaar de keuze om eerst te werken met de kinderen via de school, en om van daaruit ervaringen op te bouwen, vertrouwen te creëren en verder te gaan.

Een gelijkaardige strategie volgt het Huis der Culturen en Sociale Samenhang (HCSS). Het is gevestigd in hartje Molenbeek en streeft naar de uitwisseling tussen culturen en generaties door activiteiten te programmeren die de plaatselijke culturele rijkdom in de verf zetten: dans-, muziek-, film- en theaterworkshops, voorstellingen van al dan niet lokale artiesten, tentoonstellingen met plaatselijke kunstenaars, ontmoetingsmomenten voor verschillende generaties, samen vieren van gemeenschapsfeesten, ateliers en creatieve stages voor kinderen en jongeren... Die creatieve kinderateliers zijn buitengewoon succesvol, al is het maar omdat de vraag naar kwaliteitsvolle buitenschoolse opvang bij de Molenbeekse gezinnen bijzonder groot is.

Sinds een vijftal jaar biedt HCSS deze ateliers aan. Het startte daarbij met de jongste leeftijdsgroepen: doorheen de jaren wordt HCSS een referentieplek voor veel kinderen. Buurtjongeren die de kinderwerking ontgroeid zijn, blijven vaak kind aan huis en stappen mee in nieuwe projecten of laten zich met plezier inschakelen in de organisatie. De werking van HCSS doet voortdurend een beroep op de helpende handen van jongeren, die er vrijwilligerswerk doen of een bijverdienste hebben.

Nochtans is het geen vanzelfsprekendheid om je cultuurhuis een open huis voor de buurtbewoners te laten zijn. Zo leert ons het verhaal van Wiels, een centrum voor hedendaagse beeldende kunst gelegen in laag Vorst (Brussel), een zeer multiculturele buurt. Het ligt ver verwijderd van de toeristische circuits in een buurt waar veel armoede heerst en de bevolking erg jong is. Het centrum heeft een onderkomen gevonden in de oude brouwerij Wielemans-Ceuppens, die gebouwd werd in 1932 en onlangs gerenoveerd is. Het is een gebouw met grote glaspartijen, die ervoor zorgen dat er wisselwerking mogelijk is tussen wat op straat gebeurt en wat in huis gebeurt. Wiels tracht deze opportuniteit zo goed mogelijk te benutten. Sinds de opening vier jaar geleden heeft het kunstencentrum een stevige publieks- en wijkwerking ontwikkeld. Dit komt niet zomaar uit de lucht vallen: de ligging in Vorst zorgt ervoor dat dit een noodzaak is. Vanaf het prille begin hebben de medewerkers getracht jongeren uit de buurt te betrekken. Uitgangspunt was daarbij niet het eigen artistieke verhaal en hoe dat in te brengen in de leefwereld van jongeren, maar wel om in te spelen op wat de dagelijkse realiteit van jongeren beheerst; bijvoorbeeld de beperkte perspectieven op tewerkstelling. In die zin wilde Wiels een meerwaarde voor de buurt betekenen en schakelde het jongeren in om bezoekers te begeleiden bij het onthaal, als suppoost of om de catering te verzorgen. Deze tewerkstellingsprojecten verlopen niet altijd vlekkeloos maar Wiels kijkt dit op de lange termijn en probeert zich niet te laten afschrikken door individuele negatieve ervaringen.

Nabijheid en aanwezigheid in de buurt is voor veel doelgroepen dus essentieel. Groepen voor wie overige stadsdelen onbekend terrein zijn, krijgen in hun eigen wijk toegang tot kunst en cultuur.

3.3.2. De boodschap overbrengen

Je kan dagelijks voorbij een cultuurinstelling in je buurt lopen zonder te weten dat het echt iets voor jou is: wat gebeurt daar? Wat doen ze daar? Hoe functioneert het? Allemaal evidenties voor de cultuurparticipant, maar voor

velen is enige uitleg en duiding nodig of zelfs een gidsende persoon om antwoorden op die vragen te geven ervoor te zorgen dat je de stap naar binnen zet.

Op de studiedag pARticipate! kwam communicatie naar de jongeren weinig expliciet aan bod in het programma. Toch is de gevolgde communicatiestrategie van tel wanneer het erom gaat jongeren je huis te leren kennen. Wil je de grootstedelijke jeugd aanspreken, dan kom je er niet met de klassieke middelen als website, affiches, flyers of aanwezigheid in de (Vlaamse) media. Sociale netwerksites zijn ook niet meteen de oplossing als je niet op natuurlijke wijze deel uitmaakt van het netwerk van jongeren. Het komt er dus op aan om aanwezig te zijn in hun netwerk, wat kan door samen te werken met sleutelfiguren uit de groepen die je wil bereiken of door peers en ambassadeurs in te zetten.

Het netwerk in!

In een erg persoonlijke getuigenis vertelde key-notespreker Hai-Chay Jiang, coördinator van de Leuvense kunsteducatieve organisatie Artforum. Als 'nieuwkomer' kwam ze op toevallige wijze de juiste mensen tegen die haar inspireerden en de weg wezen naar cultuur: de aardige dame in de buurtbibliotheek die haar uitgebreid uitlegde hoe zij gratis lid kon worden en hoe een openbare bibliotheek functioneert, of het schoolvriendinnetje dat haar mee uitnodigde voor een theateervoorstelling. Het is de kunst om die rol van betekenis te kunnen spelen in de individuele levens. Want deze ongecoördineerde toevallige ontmoetingen laten zich niet regisseren.

Toch blijkt uit heel wat praktijkervaringen dat de uitbouw van een netwerk te organiseren is: door een beroep te doen op al dan niet professionele organisaties die de doelgroep kennen, of door individuele sleutelpersonen te betrekken die een referentiepersoon zijn voor je beoogde doelgroep. Uiteindelijk komt het er echter op aan om persoonlijk deel uit te gaan maken van het netwerk. Je kunt je niet blijven beroepen op derden: zélf een referentiepersoon of –huis worden, een authentieke relatie met je doelgroep aangaan die verder gaat dan de intermediairen.

Een eerste stap is die in de richting van intermediaire organisaties. Zo slaagt de Brusselse Museumraad erin om een driehonderdtal jongeren actief in te zetten bij de realisatie van hun Museum Night Fever, de jaarlijkse museumnacht waarin volgens de organisatoren werkelijk alles kan en mag. 19 Brusselse musea knutselen samen met de jongeren een programma in elkaar, met performances, concerten, een modedefilé, installaties... en een afterparty bij BOZAR. Zij bereiken die jongeren door samen te werken met tal van

organisaties uit het jeugdwerk (bijvoorbeeld de Brusselse jeugdhuizen) of het onderwijs (bijvoorbeeld hogeschoolstudenten). De betrokkenheid is erg verschillend. Zo zijn er jongeren die instaan voor typische vrijwilligersklusen, anderen hebben een artistieke inbreng. Voorbeelden daarvan zijn de DJ-sets, performances en concerten die de jeugdhuisjongeren in het muziek-instrumentenmuseum brengen.

Die Brusselse jeugdhuizen (we hebben het dan over de Nederlandstalige, door VGC en JES ondersteunde jeugdhuizen), hanteren trouwens een ingenieus systeem om de leden wat meer te laten profiteren van het rijke culturele aanbod in Brussel. Waar ze vroeger werkten met 'De Kaart' die interessante financiële korting bood, gaan ze voortaan een stap verder en zetten ze meer in op het 'toeleiden' naar dat aanbod. In elk jeugdhuis wordt een 'Strijder' aangesteld, die als cultuurcoördinator functioneert. Zij komen zo nu en dan samen (niet te veel, want vergaderen is niet hun ding) en beslissen samen wat de volgende culturele activiteit zal zijn. JES volgt dat proces op en ondersteunt het, zodat nieuwe culturele horizonten verkend en praktische beslommingen zo veel mogelijk beperkt worden. De Strijders zorgen voor de promotie bij de leden via mond aan mond reclame. Bij dit alles is informele communicatie bijzonder belangrijk. Dat gaat van vergaderen in het BRONKS-café tijdens het BRONKS-festival, tot het versturen van sms'jes, aanspreekbaar zijn via chat en aanwezig zijn op sociale netwerksites.

Met de aanwerving van een vijftal Cultuurtoeleiders koppelden de Antwerpse cultuurcentra twee zaken aan elkaar: jongeren uit de doelgroep professioneel inschakelen in het cultuurcentrum en hen de taak geven een netwerk uit te bouwen met de plaatselijke jongeren. Er werden vijf jongeren gezocht die beantwoordden aan dit profiel: *"Heb je goesting om te werken met jongeren uit je wijk rond muziek, dans, film, theater ... Ben je tussen de 18 en 30 jaar? Stempel je al langer dan één jaar? Heb je tijdens je middelbare studie een beetje pech gehad, waardoor je je diploma niet kon behalen?"* De aanwerving verliep in samenwerking met het Minderhedencentrum De8 en de nieuwe medewerkers werden gecoacht door hun peter of meter in het cultuurcentrum. Hun taken zijn niet gering: fungeren als positief rolmodel en ambassadeur om andere jongeren mee naar het cultuurhuis te krijgen en voor en met hen een socio-cultureel aanbod uitwerken.

3.3.3. Een aanbod voor jongeren uitwerken

Om te komen tot een relatie van wederkerigheid, moet de ambitie van een culturele instelling verder reiken dan de noodzakelijke intermediaire professionals of informele rolmodellen. Als huis moet je zelf een authentieke rela-

tie aangaan en het aandurven je werking, aanbod en identiteit mee te laten vormgeven door de doelgroep die je wil bereiken. Eigenlijk zoals de Antwerpse cultuurcentra doen: personen uit de doelgroep die ze willen bereiken nadrukkelijk een professionele opdracht geven in eigen huis en mee het aanbod laten bepalen.

Vind het evenwicht

We willen er niet aan voorbij gaan dat dit een gevoelige aangelegenheid is. Waar het voor een CC nog expliciet de opdracht is om een aanbod te creëren dat inspeelt op de noden en mogelijkheden van je omgeving, ligt dit voor een artistiek huis wel even anders. Al is het maar omdat je voor de moeilijke oefening komt te staan om een evenwicht te vinden tussen je artistieke opdracht en het sociale werk dat je verricht. Zo getuigde de educatief medewerkster van Wiels hoe ze op de grenzen van haar mogelijkheden botst in het werken met buurtjongeren omdat je expertise niet in de eerste plaats in het maatschappelijk werk ligt. Publiekswerkers of educatief medewerkers in de cultuursector zijn geen maatschappelijk assistenten, al werken ze wel met dezelfde doelgroep. Hun achtergrond ligt dikwijls elders en vaak zijn ze niet thuis in de methodieken van de sociale sector. Sociale of jeugdorganisaties volgen immers dikwijls een participatieve beslissingsstructuur en werken soms op een veel kleinere schaal dan de culturele sector die het bereik van een groot publiek voor ogen heeft. Samenwerking is een zaak van aanpakken en proberen, ondervinden wat wel en niet werkt.

Een andere evenwichtsoefening is de balans vinden tussen je artistieke doelstellingen en kwaliteitseisen enerzijds, en de wil om een plaats van vertrouwen en herkenning te zijn voor de jongeren anderzijds. Of: in hoeverre ben je bereid om je doelgroep daarin tegemoet te treden? Wanneer je bijvoorbeeld samenwerkt met een plaatselijke jeugdorganisatie die voor jou de bemiddelaar is naar een nieuw publiek, dan moet je je ervan bewust zijn dat de doelstellingen voor beide partijen doorgaans elders liggen. Voor een jeugdorganisatie zullen de kunst en cultuur niet zelden een middel zijn om te komen tot een ander doel dan het puur artistieke.

Het hoeft allemaal niet zo dramatisch te klinken. Kijk maar naar de Kopergieterij, die zich door de aanwezigheid in de Rabotwijk laat inspireren door de verhalen die er leven, hetgeen leidt tot een project rond het thema verhuizen. Of de Vlaamse Opera, die met de samenwerking met Let's Go Urban een jongerenvoorstelling maakte met en voor jongeren, wat niet wil zeggen dat je er niet langer terecht kunt voor klassieke operaopvoeringen.

Een voorstelling waarover de partners trouwens zelf zeggen dat ze ondanks de artistieke verschillen toch op dezelfde golflengte zaten wat betreft openheid en samenwerking.

Die openheid is dan misschien wel de belangrijkste voorwaarde. Dat je als partner elkaar kent en vertrouwt, weet wat je aan elkaar hebt en wat je kunt vragen en verwachten. Dat je in alle gemoedsrust openlijk kunt verschillen van mening en toch de gemeenschappelijkheid vindt.

Naar aanleiding van de bekendmaking van de resultaten van de participatie-survey, waaruit blijkt dat om en bij de 30% van de Vlamingen niet participeert, roept Jan Goossens, artistiek leider van de KVS, de collega's uit de cultuursector op om het aanbod in vraag te durven stellen: *“Educatie is een noodzaak, prijsdifferentiatie helpt allicht, maar de vraag moet ook gesteld of het huidige aanbod niet te veel gericht blijft op de welgestelde blanke middenklasse, om mensen met andere sociale en culturele achtergronden over de drempel te halen”*¹⁰. Met andere woorden: geef kunstenaars of referentiepersonen uit het netwerk van de niet-bereikte doelgroep het podium en de doelgroep zal komen kijken. Dat zulke aanpak werkt en navolgbaar is, gaf Bie Vancraeynest ook mee op pARTicipe! Wanneer Ben Hamidou optreedt in Molenbeek, zit de zaal afgeladen vol met *“Marokkanen tussen 7 en 77 jaar die aan zijn lippen hingen”*. Of wanneer de jeugdhuisen met het mimouna festival zelf de 30 theatervoorstellingen programmeren, geeft dat *“30 keer 150 kijkers, rumoerige jongeren tussen 6 en 20 jaar (...) die in de ijzige kou in een tent naar zelfgeschreven stukken geïnspireerd op Bertold Brecht zitten te kijken”*. Hoe jongeren in driver's seat gezet kunnen worden en wat dit allemaal impliceert, komt verder in dit artikel nog aan bod.

Dit is geen oproep aan iedereen om het aanbod radicaal te gaan veranderen. Maar je moet je er wel van vergewissen dat als je deze doelgroep wil bereiken, dit heel moeilijk is met een aanbod dat veelal de welgestelde blanke middenklasse aanspreekt. En dat het beter zal lukken met een aanbod dat door de doelgroep zelf is vormgegeven.

4. JONGEREN: WAT KUNNEN ZE, WAT WILLEN ZE?

Wat jongeren willen en kunnen is richtinggevend voor het cultuurparticipatieverhaal in een stedelijke context. Jongeren als smakers en makers van cultuur in een stedelijke context zijn nog te vaak een onaangesproken vat vol potentieel. We verwachten niet veel goeds van hangjongeren, de couch

potatoes, de drop-outs, de tigerjackers, de straatterroristjes... die leven in moeilijke omstandigheden, onleefbare buurten of voorzieningen, laat staan dat we hen zien als actieve cultuurparticipanten. Het potentieel zien van jonge mensen is een voorwaarde / vertrekpunt om ze au sérieux te nemen als participanten in cultuurhuizen.

Jongeren kunnen, vanuit welke achtergrond ook, op het continuüm van receptieve tot actieve cultuurparticipatie heel wat taken en rollen opnemen. In de stedelijke labo's zien we dat geëxperimenteerd wordt met andere en diverse vormen van cultuurparticipatie waarbij jongeren buiten de lijntjes kleuren en zo hun stempel drukken op de culturele scène.

In de Brusselse WMKJ's¹¹ wordt gewerkt met het Youth Engagement Continuum, een model dat verschillende stappen in het jeugdwerk onderscheidt. Op die manier wil D'Broej jongeren stapsgewijs aanzetten zelf actie te voeren. Het beperkt zich niet tot het aanpakken van de individuele problemen van jongeren. Vanuit het veld van 'positive youth development' heeft men een reeks van collectieve empowermenttechnieken ontwikkeld, gaande van de jongere als gebruiker van een jeugdwerkaanbod tot het mobiliseren van jongeren om samen actie te ondernemen. Rondom het cultureel engagement van jongeren tekent zich vanuit de praktijk en evengoed met vallen en opstaan een vergelijkbaar perspectief af dat zich ontwikkelt tussen de plooiën van het jeugdwerk, cultuureducatie en onderwijs. Het pleidooi vanuit het Bamford-rapport om kinderen en jongeren risico's te laten nemen én fouten te laten maken én eigenaar te maken van hun creatief proces is niet in dovemansoren gevallen.

4.1. Competenties (h)erkennen

Voorwaarde om als jongere je rol als cultuurmaker op te nemen, is zicht krijgen op je eigen competenties en de kans te krijgen je competenties te ontwikkelen. Bepaalde jongeren komen aan de start met al heel wat competenties op zak, terwijl veel jongeren uit kansengroepen die competenties nog niet hebben kunnen ontwikkelen. Die kansen op competentieontwikkeling, worden gegeven in het jongerencompetentiecentrum De Branderij in Antwerpen, waar JES een studiowerking uitbouwde. Kinderen en jongeren worden er – laagdrempelig en uitnodigend – gestimuleerd om te experimenteren met cultuur. JES is een landelijke jeugdorganisatie met een werking op het vlak van vrije tijd (jeugdwerk, kadervorming, jeugdculturele projecten...), opleiding en kansverhoging voor maatschappelijk kwetsbare groepen. De Stad Antwerpen en JES investeren via de jongerencompetentiecentra doelbewust in de talenten van jongeren vanuit de overtuiging dat leren geen

exclusieve opdracht voor onderwijs kan zijn. Ook in hun vrije tijd moeten jongeren hun talenten op een zinvolle manier kunnen ontwikkelen. En laat zelfontdekte cultuurcompetenties daar dan een goede inrijpoort zijn, van waaruit zelfs de koppeling tussen jeugdwerk, onderwijs en tewerkstelling kan gemaakt worden. Zo zoeken begeleiders in De Branderij mee naar een podium (bijvoorbeeld in de Arenbergschouwburg, zie verder) of aanvullende vorming voor de jongeren.

Zoals eerder gezegd is het vinden van werk een reële problematiek voor veel grootstadjongeren. De culturele context biedt ook achter de schermen mogelijkheden voor jongeren om competenties op te bouwen. Zie ook hoe in Wiels jongeren ingezet worden als suppoost of in de catering meedraaien. Volgens een werkster van D'Broej zijn heel wat jongeren geïnteresseerd om in cultuurhuizen aan de slag te gaan. Het komt er op aan hen de kansen daartoe op een laagdrempelige en goedgecoachte manier te bieden.

Naast het creëren van jobs kan vrijwilligerswerk achter de schermen de culturele en algemene competenties van jongeren een graad hoger zetten. Het hand in hand gaan van een artistieke ontwikkeling met het versterken van basiscompetenties zien we ook terug in het project “The Urban Affair”, waarbij De Branderij in zee ging met De8 (het Antwerps Minderhedencentrum), en Liefhebber (een Antwerps stedelijk project ter ondersteuning van de niet-professionele kunstbeoefening). Alle partners gingen actief jong talent scouten, jongeren met dat net ietsje meer werden uitgenodigd om deel te nemen aan een traject. Na een selectie op basis van attitude (openheid voor artistieke groei, zichzelf durven in vraag stellen...) volgde een intensieve begeleiding die leidde tot een eindresultaat voor de individuele deelnemers met een afgewerkte track in het urban-genre.

Een gelijkaardige traject legden de bovengenoemde jeugdhuisjongeren af in de aanloop van de Museum Night Fever. Zij organiseren quasi geheel zelfstandig een nacht vol muziek en kiezen de taken die ze willen opnemen: op het podium of achter de schermen. Je hebt de jonge artiesten die DJ-sets, performances en concerten brengen, maar je hebt ook een hele productionele ploeg die eindverantwoordelijkheid neemt voor de organisatie en het welslagen van de nachtelijke activiteiten. Deze jongeren staan bijvoorbeeld in voor de licht- en geluidstechniek en legden voorafgaand een vormingstraject af. Op deze manier kunnen jongeren in een culturele omgeving de rol spelen die hen het beste ligt en hun competenties ontdekken en verder ontwikkelen.

4.2. Do-it-yourself

Het versterken van kinderen en jongeren in cultuureducatieve processen kan ook verlopen via gerichte sociaal-artistieke processen. Het emanciperen van jongeren binnen sociaal-artistieke processen vindt niet enkel plaats gedurende het (sociaal) proces, maar ook in de artistieke en inhoudelijke invulling van een project. Er wordt de jongeren niet enkel een artistieke vorm aangeleerd, de jongeren kunnen zelf thema's en visies aanreiken die aansluiten bij hun leefwereld en codes. In hun voorstelling of tentoonstelling gaan jongeren in hun eigen woorden en eigen beelden om met thematieken en artistieke keuzes, tonen ze hoe ze de wereld zien en beleven, en wat hun dromen, noden en verlangens zijn. Een artistieke vertaling van hun 'stemmen' maakt dat hun eigen leefwerelden worden opgewaardeerd. Dit leidt bij jongeren niet zelden tot bewustwording over de eigen situatie. Hier zien we duidelijk het verband tussen de leefwereld en het leerproces. Of zoals Willem Elias het verwoordt: *“Elke confrontatie met kunst is een leerproces. Maar de vereiste kennis mag geen drempels opwerpen. Sociaal-artistieke projecten worden dus sterker naarmate de jongeren die artistiek willen produceren eerst geïnitieerd worden in de kunsten, en hierbij langdurig begeleid”*.

H30 is zo'n artistieke werkplek in Mechelen voor jongeren tussen 14 en 30. Jongeren die al lang met kunst bezig zijn, maar evengoed jongeren die van nog alles willen ontdekken. *“We noemen het nu een artistieke werkplek, maar onze doelstelling van het sociale, het laagdrempelige, is daar natuurlijk mee verweven”*, vertelde Brien Coppens op pARTicipe! In de creatieve werkruimtes van H30 zijn er wekelijks jongeren in de weer met één of andere creatieve passie. H30 geeft hen een repetitieplek en helpt hen samen met artistieke begeleiders op weg naar een artistiek product. In H30 kunnen ze hun eigengereide ideeën exploreren en hun creatieve vaardigheden ontwikkelen.

In september 2009 is H30 met het theaterproject 'Dozen' gestart. Bij de theaterprojecten vertrekken ze doorgaans vanuit het eigen verhaal en de eigen teksten van jongeren. Nu wordt de tekst van 'Dozen' van Arne Sierens afgewisseld met teksten van de gasten zelf, waarvan de meesten uit de wijk 'barrio' komen, vlakbij aan de Leuvensesteenweg. Door de korte teksten kunnen ook jongeren met een beperkt engagement toch van een podiumervaring proeven. Bij het eerste project moest H30 eerst drie maanden rekruteren, met een mager resultaat. Nu volstaat een simpele oproep via hun netwerk en straathoekwerkers om te komen tot een diverse groep qua origine, geslacht en leeftijd. Deze aanpak sluit aan bij de suggestie die D'Broej deed

op pARTicipe: *“Lange trajecten zijn vaak moeilijk. Het is belangrijk om te werken met tussentijdse evaluaties of om de jongeren iets te geven om op korte termijn naar uit te kijken”*.

Een ander project waar H30 momenteel aan werkt is het Drumkorps, in samenwerking met Met-X uit Brussel. Ondertussen zijn daar ook de Stikbitchkes bijgekomen, een textielproject, en intussen ook de Dansfoliekes, een majorettenproject. Aanvankelijk liet H30 zich erg inspireren door de urban culture en skatecultuur, maar daardoor bereikten ze vooral jongens. De twee laatste projecten richten zich expliciet op meisjes, en zijn ontstaan vanuit hun vragen en wensen.

4.3. Op het podium

Veel jongeren vallen met hun muzieksmaak en andersoortig talent buiten de reguliere circuits zoals het deeltijds kunstonderwijs en komen nauwelijks aan bod op de reguliere podia. In de projecten die aan bod kwamen op pARTicipe! krijgen creatieve jongeren de kans hun ei te leggen en zichzelf te overstijgen met een gerichte coaching. Toch blijft de nood bestaan aan meer plekken in het culturele landschap waar jonge mensen langdurige en intensieve trajecten kunnen afleggen. Professioneel kunstenaar worden is hierbij niet het ultieme doel. Het is wel een feit dat jongeren op die manier cultureel actief zijn, zich in de schemerzone bevinden tussen amateurkunsten en professioneel, het sociale en het culturele en dat sommigen wel de weg willen vinden naar het professionele circuit. En eens jong talent kan en wil doorstromen naar het professionele circuit heeft het geen zin de lat lager te leggen. Willem Elias hierover in *Momenten*: *“De implicatie van artistiek te zijn is immers dat je jezelf als kunstenaar in de maatschappij positioneert en toelaat dat de kunstcritiek haar oordeel velt over jouw werk. Het betekent ook dat je aanvaardt dat er een publiek is dat applaudisseert of niet applaudisseert op basis van artistieke kwaliteit, en niet omdat je bijvoorbeeld je schoonbroer bezig ziet.”*¹²

Om je weg te vinden in het professionele circuit moet je jezelf leren presenteren en een portie ondernemerschap aanleren. Met de stimulans van een professionele omkadering kan jong talent op het podium het aanbod en het draagvlak van een cultuurhuis rechtstreeks beïnvloeden.

Zo is er Urbanization, de studiowerking van de Arenbergschouwburg in Antwerpen, waar jong talent de mogelijkheid krijgt om met professionele artiesten samen te werken en een plek op het podium te krijgen. Hier stromen bijvoorbeeld jongeren in die eerder aan de slag waren in het bovenge-

noemde project The Urban Affair van competentiecentrum de Branderij. De klemtoon ligt op een genre dat zich Urban laat noemen. Urbanization van de Arenbergschouwborg pikt dus in op een muziekgenre dat zijn roots en aanhang vindt bij de grootstedelijke jeugd. Je vindt urban-muzikanten niet onmiddellijk terug op de podia van het clubcircuit, laat staan op dat van een cultuurcentrum. Een moedige keuze dus van de Arenbergschouwborg, die met dit project drie vliegen in één klap vangt. Door een nieuw genre aan te snijden trekken ze een nieuw publiek aan en – vooral – ze trekken de kaart van nieuw talent en van talentontwikkeling. Dat talent zal je niet onmiddellijk vinden in een muziekcentrum of -school. Urban staat daar niet op het menu. Als je er iets van wilt opsteken moet je vooral in het jeugdwerk zijn.

4.4. Geef ze de ruimte

Jongeren die uiteindelijk zelf het culturele heft in handen nemen zijn dun gezaaid. Het vraagt dan ook van jongeren een verregaand engagement om een project te trekken, zelf een productie op poten te zetten en de nodige artistieke en professionele competenties op te bouwen. Toch zijn veel jongeren in de stedelijke context vragende partij en kan het beleid hen de nodige omkadering bieden waar jongeren autonoom artistieke lijnen kunnen uitstippelen. Dirk De Lathauwer, voormalig directeur van Artforum en artistiek leider van *fABULEUS*, werkt regelmatig met theater- en dansproducties door en voor jongeren. Hij vertelde op *pARTicipate!* dat jongeren bij hen ook zelf een dossier indienen waarbij ze bijvoorbeeld een drietal maanden een werkplaats krijgen om hun project van a tot z uit te werken. De vraag naar ruimte is echter groter dan het aanbod. Het is pijnlijk voor *fABULEUS* om keuzes te maken uit de ingediende dossiers. Voorts krijgen ze ook veel vragen van jongeren die net afgestudeerd zijn in een artistieke opleiding. Sommige indieners verwachten heel veel, anderen willen puur een ruimte om hun ding te doen, maar verwachten dat ze ook een podium krijgen of een tour. Dirk zijn ervaring leert dat jongeren steeds veeleisender worden op het vlak van omkadering. Aanvankelijk vragen ze weinig, in de loop van het proces vragen ze steeds meer. Vaak verwijst *fABULEUS* de jongeren door naar subsidiekanalen, naar bijv. Jint of Youth in Action, die jongerenprojecten subsidiëren en hen zo op weg kan helpen in het professionele circuit.

Een verregaande uitwerking van diverse functies vinden we in de culturele zones, plekken in de stad waar jongeren de ruimte krijgen om te experimenteren, cultuur te beleven, kunst te creëren, zich te ontplooiën en hun talent te tonen. Scheld'Apen is bottom-up ontstaan. In 1998 werd het gebouw, een voormalige kantine van het NMBS-personeel in de haven van Antwerpen, gekraakt om er een jeugdhuis van te maken. Scheld'apen is intussen een

gesubsidieerd bovenlokaal Jeugdcentrum, muziekclub en een niet-gesubsidieerde kunstwerkplaats. Er worden wekelijks concerten van buitenlandse en plaatselijke muzikale helden uit het alternatieve en experimentele circuit georganiseerd. Het is een artistieke vrijhaven, een centrum voor muziek, theater, beeldende kunst, film, multimedia en sociaal-artistieke projecten. Scheld'apen ondersteunt jonge kunstenaars en creëert ruimte voor licht deviante artistieke producties.

Ondertussen wordt hun plek bedreigd door de uitbreiding van de economische stad. Maar samen met de stad is Scheld'apen op zoek naar een duurzame oplossing. Zo wil de stad Antwerpen extra ruimte voor jongeren creëren in de stad en werk maken een jeugdculturele zone. Binnen die jeugdculturele zone wil de stad vier verschillende functies (creëren, tonen, recreatie en consumptie) combineren.

Het onderzoeksbureau Trendwolves voerde voor de stad een onderzoek uit naar de verwachtingen van jongeren van zo'n culturele plek op hun maat. Uit het onderzoek blijkt alvast dat de meest succesvolle initiatieven voor jongeren spontaan zijn ontstaan. In het totaal werden ruim 260 jongeren ondervraagd. Wat opvalt is hun grote behoefte aan groen. In de stad voor alle duidelijkheid. Jongeren zien het als een plek om te chillen, zeg maar ontspannen, of een locatie om dingen te organiseren. Ook de behoefte aan repetitieruimte en open podia, waar jonge mensen zonder verplichtingen kunnen optreden, is groot. De jeugdculturele zone wordt in de toekomst ingeplant op twee plekken in Antwerpen, Fort 8 in Hoboken en het stedelijk magazijn op de Ankerrui. Om nog meer en daadwerkelijk jeugdculturele zones te creëren in een stedelijke context is een mentaliteitswijziging bij stadsbesturen noodzakelijk.

5. CONCLUSIES

Wat op pARTicpe! duidelijk naar voor kwam, is de noodzaak aan het inzetten op de jongeren in de cultureel diverse grootstad: ze zijn massaal aanwezig, maar vinden te weinig aansluiting bij de reguliere kunstensector. Vanuit de gepresenteerde praktijken kwam de noodzaak van nabijheid en herkenbaarheid naar voor: aanwezig zijn in de buurten waarin ze leven, referentiepersonen inschakelen, deel uitmaken van het netwerk van de jongeren. Het is een uitdaging voor de kunstensector om de denkoefening aan te gaan over de implicaties van het betrekken van de doelgroep op je werking: hoe ver kan/wil je er in gaan om hen de plek te geven die zij verkiezen, in hoeverre

ben je ertoe bereid om in de educatieve omkadering, publiekswerking en je artistiek aanbod rekening te houden met de doelgroep?

De te maken overwegingen komen voort vanuit de plaats en verantwoordelijkheid die de jongeren kunnen krijgen. Aanknopen bij het zogenaamde Youth Engagement Continuum, kan de culturele sector de oefening maken over hoe ver het engagement van en voor de jongere kan gaan. Met jongeren als passieve consument is in principe niets mis. Maar al gauw zal de verdenking rijzen dat ze enkel goed zijn om de zalen te vullen (met andere kleurtjes). De vraag moet worden gesteld naar hoeveel verder het kan gaan: op welke manier krijgen jongeren de kans om zich artistiek te ontplooiën en hun eigen culturele stem te laten horen en niet enkel te functioneren binnen de artistieke kaders die aangeboden worden? Daarvoor is meer gewenst dan artistieke coaching en ondersteuning: een veilige werkplek die men zich eigen maakt en waarvoor men mee verantwoordelijk is, wordt gezien als een must. Geef ze ten slotte ook podia, liefst ook binnen het reguliere circuit, een plek om de confrontatie met het publiek aan te gaan dat breder gerekruteerd wordt dan binnen de eigen achterban. En laten we de cultuurminnende jongere die liever vanuit de coulissen opereert niet uit het oog te verliezen. De culturele sector kan ook een omgeving zijn waar jongeren werkervaring opdoen, competenties ontwikkelen die elders liggen dan het artistieke, en ondervinden wat de return is van hun inzet.

Vaak weerklonk de verzuchting dat het zo moeilijk is om een duurzaam engagement te verkrijgen, dat het moeilijk is om kleine successen te herkennen en er tevreden over te zijn. Cultuurparticipatie van grootstadjongeren bevorderen vraagt een lange termijnblik: om je doelen verder dan morgen te plaatsen, maar ook om je eigen engagement verder te laten reiken dan een eenmalig project. Het belang van nazorg kwam weliswaar niet expliciet aan bod op pARTicipe!, maar het is relevant om – wanneer je met kwetsbare of nieuwe doelgroepen werkt – je de vraag te stellen naar hoe je ervoor zorgt dat de opgewekte prikkels en goesting een vervolg kunnen krijgen, hoe de jongeren nadien worden opgevolgd en begeleid naar het ontwikkelen en vinden van hun eigen culturele stem.

Al in 2004 verwees Dirk De Lathauwer op een studiedag van Cultuurnet op de noodzaak aan een klimaat waarin een totaalaanbod bestaat dat aan zoveel mogelijk behoeften van deze jongeren voldoet (artistieke en andere): *“Dit vergt een langetermijnvisie en engagement van organisatoren, van lokale actoren en van overheden, langer dan een beleidsperiode.”*¹³

Het uiteindelijke doel moet zijn om een stimulerende (culturele) leeromgeving voor alle kinderen en jongeren te creëren. Kunst en cultuur zijn dan niet langer vrijblijvende eilandjes waar je naar hartenlust kunt freewheelen, maar essentiële onderdelen van een leerplek. En die plekken kunnen zowel binnen als buiten de school gecreëerd worden. Om een dergelijke stimulerende leeromgeving vorm te geven, moeten volgende vragen beantwoord worden: waar hebben kinderen en jongeren nood aan, wat helpt hen te groeien? Dat vraagt sectoren die samenwerken, vertrekkende vanuit de diverse realiteiten en behoeften van kinderen en jongeren. Zulke samenwerking vraagt dan weer het wederzijds delen en respecteren van expertise. Jeugdwerk en cultuursector kunnen samen het cultureel weefsel in de stad versterken.

NOTEN

- ¹ Verslagen van de toespraken en deelsessies die op pARTicpe! werden gegeven, zijn terug te vinden op <http://www.particpe.org>
- ² De cijfers die worden geciteerd zijn in hoofdzaak afkomstig uit deze bronnen:
 - Eric Corijn en Eefje Vloeberghs, *Brussel!*, VUBPRESS, 2009.
 - *Brussels armoederapport*, Brussels Observatorium voor gezondheid en welzijn (www.observatbru.be) <http://www.observatbru.be/> [20/02/2011]
- ³ Federaal Planbureau: http://www.plan.be/press/press_det.php?lang=nl&TM=46&IS=67&KeyPub=649 [11/02/2011]
- ⁴ Stad Antwerpen, *Kerncijfers Stad Antwerpen*, p. 8: http://www.antwerpen.be/docs/Stad/Bedrijven/Marketing_en_communicatie/MC_Com/kerncijfers_stad_antwerpen_2010.pdf
- ⁵ Eric Corijn, *Brussel!*, p.168.
- ⁶ Wendy Smits, Maatschappelijke participatie van jongeren. Bewegen in de sociale, vrijetijds- en culturele ruimte. Samenvattingen en beleidsaanbevelingen, Vakgroep sociologie, Onderzoeksgroep TOR, VUB, 2004: http://www.sociaalcultureel.be/jeugd/onderzoek/maatsch_participatie_samenvatting.pdf [20/02/2011]
- ⁷ John Lievens, Hans Waeye (red.), *Participatie in Vlaanderen. Basisgegevens van de Participatiesurvey 2009*, Acco Academic, 2011.
- ⁸ An De bisschop, *Meer cultuur? Ja, maar welke...* Opiniestuk uit De Wereld Morgen, dinsdag 22 februari 2011.
- ⁹ Stefan Perceval, *Laat ons terug onze rol gaan spelen*, in *Kaas met Gat. Momenten nr.6 met focus op actieve cultuurparticipatie van kinderen en jongeren*, Dēmos, 2010.
- ¹⁰ “De mensen willen meer cultuur, wat met de politici?”, Jan Goossens in *De Morgen*, 14/02/2011.
- ¹¹ In Brussel zijn een tiental WMKJ's actief: Werking Maatschappelijk Kwetsbare Jeugd. Deze huizen bieden groepsgebonden activiteiten aan voor kinderen, tieners en jongeren in de vrije tijd. Het gaat niet om vrijblijvende bezigheden, maar om activiteiten die er enerzijds op gericht zijn de jongeren sociaal weerbaar te maken en hen kansen tot zelfontplooiing te bieden, en anderzijds sociale cohesie en duurzame buurtontwikkeling te realiseren.
D'Broej is de koepelorganisaties van 7 WMKJ's en is ook het steunpunt van vier overige WMKJ's. www.dbroej.be

- ¹² Willem Elias, *Tegencultuur als gemene deler*, in *Kaas met Gat. Momenten nr.6 met focus op actieve cultuurparticipatie van kinderen en jongeren*, Dēmos, 2010.
- ¹³ <http://www.cultuurnet.be/node/458> [20/02/2011]